

KNJIŽNICE S SLOVENSKIM GRADIVOM V ITALIJI

Ksenija Majovski

Narodna in študijska
knjižnica, Trst

Kontaktni naslov:
bibsl@spin.it

Izveček

Prispevek podaja kratek pregled knjižnic s slovenskim gradivom na ozemlju, kjer je zgodovinsko prisotna slovenska skupnost v Italiji. Kratkemu opisu šolskih, občinskih in društvenih knjižnic sledi opis dejavnosti osrednje knjižnice Slovencev v Italiji – Narodne in študijske knjižnice v Trstu.

Ključne besede

knjižnice s slovenskim gradivom, Italija, Narodna in študijska knjižnica Trst (NŠK)

Abstract

The article gives a short presentation of the libraries with Slovene materials on the territory within which the Slovene community in Italy is historically present. The presentation concerning school, municipal and society libraries is followed by an overview of the activities of the central library of the Slovenes in Italy – the “Narodna in študijska knjižnica” (Slovene National Library of the Studies) in Trieste.

Keywords

libraries with Slovene materials, Italy, Slovene National Library of the Studies

UVOD

Stanje v manjšinskem knjižničnem sistemu odseva tudi razmere, v katerih živi neka manjšinska skupnost: pomembno je, da je manjšina sploh priznana in če je, v kolikšni meri je prisotna skrb za ohranjanje in razvoj kulture, šolstva, medijev, gospodarstva in drugih področij javnega in zasebnega življenja. Prisotnost knjižnic s slovenskim gradivom, ki so namenjene predvsem pripadnikom slovenske skupnosti v Italiji, jasno kaže na stopnjo priznanja in uveljavitve slovenščine in Slovencev, ki živijo vzdolž obmejnega italijansko-slovenskega pasu od Trbiža na severu pa do Milj na jugu.

SLOVENSKA SKUPNOST V FURLANIJI - JULIJSKI KRAJINI

Slovenska narodnostna skupnost v najvzhodnejši italijanski deželi Furlaniji - Julijski krajini je upravno razdeljena na tri pokrajine: Tržaško, Goriško in Videmsko. Težko je določiti število njenih pripadnikov, po ocenah pa naj bi tu živelo od 80.000 do 100.000 Slovencev.¹ Zgodovinski razvoj tega območja je privedel do razlik v stopnji poznavanja slovenščine, v občutku narodnostne pripadnosti, v ekonomskem položaju in tudi v zakonskem priznanju. Slovenci v tržaški in goriški pokrajini so bili že od 19. stoletja dalje priznana narodnostna skupnost in so v večji ali manjši meri uživali tudi zakonsko priznane pravice (z izjemo fašističnega dvaj-

setletja in nacistične okupacije), medtem ko je Slovence iz Videmske pokrajine, ki so prišli pod Italijo leta 1861, prvič uradno priznal šele zakon št. 38 iz leta 2001, tako imenovani zakon o globalni zaščiti slovenske narodnostne skupnosti v Italiji.

KNJIŽNICE S SLOVENSKIM GRADIVOM

Različni položaj Slovencev glede na pokrajino, kjer živijo, je privedel do tega, da so javne in šolske knjižnice s slovenskim gradivom prisotne na Tržaškem in Goriškem, kjer pripadniki manjšine obvladajo tudi knjižno slovenščino, na Videmskem pa obstajajo le tri manjše društvene zbirke knjig, ki pa se jih zaradi nepoznavanja knjižne slovenščine poslužujejo le redki posamezniki. Take zbirke knjig ima Slovensko kulturno društvo Ivan Trinko v Čedadu, društvo Rozajanski dum v Reziji ter Slovensko kulturno društvo Planika v Ukvah.

Tržaški in goriški Slovenci imajo na voljo več knjižnic, ki pa se razlikujejo po svojem statusu in po številčnosti in vsebinski razvejanosti ter bogastvu fondov.

Šolske knjižnice

Številčno je največ šolskih knjižnic v šolah s slovenskim učnim jezikom, ki so prisotne na Tržaškem in Goriškem,

in sicer v osnovnih (28), nižjih (zadnji trije razredi osemletke – 9) in višjih (9) srednjih šolah. Na Videmskem deluje od srede osemdesetih let dvojezični slovensko-italijanski šolski center v Špetru, ki obsega otroški vrtec, osnovno šolo in nižjo srednjo šolo (slednjo od šol. leta 2007/2008).² Knjižnice osnovnih šol imajo omejen in večkrat tudi zastarel knjižni fond, bogatejše pa so knjižnice srednjih šol. Njihova glavna hiba je predvsem pomanjkanje strokovnega kadra, ker italijanski šolski sistem ne pozna lika šolskega knjižničarja.³ Učitelji si tako pomagajo z obiskom drugih knjižnic s slovenskim gradivom, šolo v Špetru pa od januarja 2008 dalje, torej po ukinitvi meje, enkrat mesečno obišče bibliobus novogoriške knjižnice Franceta Bevka.

Občinske knjižnice

Za ustanovitev knjižnic s slovenskim gradivom so poskrbele tudi nekatere občine, ki so imele ali še vedno imajo Slovincem naklonjeno upravo. Takih občinskih knjižnic, ki imajo približno enako število slovenskih in italijanskih knjig, ali pa manjši slovenski oddelek, je sedem: štiri so v okolici Trsta (v občinah Milje/Muggia, Dolina/San Dorligo della Valle, Zgonik/Sgonico in Devin - Nabrežina/Duino-Aurisina) in štiri v okolici Gorice (v občinah Ronke/Ronchi dei Legionari, Doberdob/Doberdo⁷, Sovodnje ob Soči/Savogna d'Isonzo in Krmin/Cormons). Knjižnice so lepo porazdeljene po ozemlju, pestijo pa jih skromna finančna sredstva, tako da se njihov knjižni fond premalo obnavlja. Odprte so povečini trikrat tedensko po nekaj ur, naloge knjižničarja pa prevečkrat opravljajo občinski uslužbenci brez pogodbe o stalni zaposlitvi, ki imajo včasih le skromno knjižničarsko znanje. Občinske knjižnice na Tržaškem niso povezane med seboj, na Goriškem pa so vključene v Posoški knjižnični sistem, ki povezuje večje število italijanskih in dvojezičnih knjižnic. V ta sistem je vključena tudi knjižnica občine Devin - Nabrežina, ki spada v tržaško pokrajino. Večina od njih ima programe za avtomatizirano obdelavo gradiva. Leta 2006 je bil izglasovan deželni zakon št. 25, ki naj bi posodobil deželni knjižnični sistem in uredil povezovanje knjižnic v deželno omrežje. Od uresnitve tega zakona je odvisna tudi usoda občinskih knjižnic s slovenskim gradivom.

Društvene knjižnice

Posebnost knjižničarstva na Tržaškem sta dve knjižnici, za kateri skrbita slovenski kulturni društvi in katerih delovanje sloni na prostovoljnem delu društvenih članov. V tržaškem mestnem predelu Škedenj je tamkajšnjim Slovincem na voljo knjižnica Slovenskega kulturnega društva Ivan Grbec, v neposredni mestni okolici pa je zelo dejavna knjižnica Pinka Tomažiča in tovarišev, ki jo vzdržuje Slovensko kulturno društvo Tabor iz Opčin. Posebno slednja ima bogat knjižni fond, ki je urejen s pomočjo

programa Šolska knjižnica, in tudi razvejana dejavnost za širjenje branja med mladimi in starejšimi bralci (otroške urice, predstavitve knjig, predavanja, glasilo).

Narodna in študijska knjižnica v Trstu

V Trstu je takoj po drugi svetovni vojni (uradno 17. julija 1947) nastala Narodna in študijska knjižnica (NŠK), ki je last istoimenskega privatnega društva. Pobudnik za njeno ustanovitev je bil Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor za Slovensko Primorje in Trst, ki je s tem hotel položiti temelje za osrednjo študijsko knjižnico na Primorskem v obdobju, ko je bila bitka o pripadnosti Trsta in okolice še odprta. Kasnejša razmejitev, ustanovitev Svobodnega tržaškega ozemlja in ponoven prihod Italije leta 1954, je spremenila obseg ozemlja, ki naj bi mu služila ta osrednja knjižnica. Politične razmere, v katerih je živela slovenska narodnostna skupnost v Italiji, so se odražale tudi v življenju knjižnice, ki se je vsaj trikrat znašla tik pred ukinitvijo, dokler se niso razmere počasi umirile in proti koncu šestdesetih let je njeno delovanje zaplavalo v mirnejše vode.⁴ Pomembna mejnika v njenem obstoju sta bila pridobitev pravice do prejemanja obveznega izvoda iz Slovenije (leta 1973) in preselitev v nalašč za knjižnico adaptirane prostore v samem mestnem središču (leta 1977) v Ul. S. Francesco 20, kjer se nahaja še danes. Danes ovirata njen razvoj predvsem prostorska stiska in pomanjkanje ureditve gradiva za prosti pristop. Od leta 1989 je redno odprta tudi njena goriška podružnica, ki je s približno 30.000 izvodi največja slovenska knjižnica na tem območju.

Kljub temu da je pravno knjižnica zasebna last članov društva NŠK, pa je vedno živela od denarja, ki je do leta 1991 prihajal pretežno iz Jugoslavije, od tega leta dalje pa prejema vsako leto italijanske uzakonjene dotacije. Danes ima preko 140.000 izvodov gradiva pretežno v slovenščini in je osrednja slovenska knjižnica v Italiji. Namenjena je predvsem slovenskemu prebivalstvu, čeprav zbira tudi domoznansko gradivo v italijanščini in jo zaradi tega obišče tudi vedno večje število italijansko govorečih obiskovalcev. To so ljudje, ki ponovno odkrivajo svoje korenine, ki imajo otroke v slovenski šoli ali pa taki, ki se iz študijskih ali drugih razlogov zanimajo za slovenščino, Slovence, Slovenijo in krajevna vprašanja. Odprta je petinštirideset ur tedensko; v njej sta dve knjižničarki danes polno zaposleni, ena pa delno. Osebe knjižnice se je strokovno usposabljal v Sloveniji. NŠK je aprila 1997 postala polnopravna članica COBISS-a, julija 2003 je prešla na računalniško podprto izposajo, septembra 2006 pa je začela uporabljati program COBISS3. V zadnjem letu je njeno delovanje prizadel nov zakon o obveznem izvodu, po katerem prejema samo gradivo, izdano z javnimi sredstvi, izpad pa mora nadomestiti z nakupom, kar je za trenutno število zaposlenih zahtevna naloga.

Prehod v sistem COBISS, avtomatizacija in ureditev spletne strani knjižnice (leta 2002) so veliko prispevali k učinkovitosti in razpoznavnosti knjižnice med pripadniki slovenske skupnosti v Italiji, med večinskim prebivalstvom ter med Slovenci iz matične domovine. Okrepilo se je tudi sodelovanje z italijanskimi knjižnicami, predvsem s Tržaškega. Plod tega sodelovanja je tudi vzpostavitev skupnega kataloga imenovanega Illiricus, ki združuje katalog tržaške univerzitetne knjižnice, koprške Knjižnice Srečka Vilharja ter NŠK. V zadnjem obdobju je bilo tudi nekaj primerov uspešnega sodelovanja med NŠK in največjo tržaško mestno knjižnico Biblioteca civica. Skupaj smo pripravili razstavo in dvojezičen katalog o ljudskih knjižnicah v Trstu v 19. stoletju ter sodelovali na poletnih prireditvah z razstavo slovenskih knjig in branjem pravljic za najmlajše. Zelo odmevna je bila tudi razstava, posvečena pisatelju Borisu Pahorju ob njegovi 90-letnici, ki smo jo priredili skupaj s tržaško trgovinsko zbornico.

Slovenska bibliografija v Italiji

Že od svoje ustanovitve je NŠK skrbela za zbiranje, urejanje in popisovanje domoznanskega gradiva, ki je nastalo in nastaja na s Slovenci poseljenem ozemlju v Italiji in to v različnih zgodovinskih obdobjih vse do danes. Vse domoznansko gradivo se hrani v vsaj dveh izvodih, od katerih je najmanj eden namenjen arhivu.⁵ Domoznanska dejavnost je tudi podlaga za tiskanje slovenske bibliografije v Italiji. Z njo sta se v začetku ukvarjala knjižničarja Antonija Kolerič in Marjan Pertot, ki sta sestavila bibliografijo slovenskega tiska v Italiji med obema vojnama ter za obdobje od leta 1945 do 1964 ter jo objavila v treh knjigah.⁶ V šestdesetih in v prvi polovici sedemdesetih let je za pripravo bibliografije skrbel Marjan Pertot, ki jo je začel objavljati v letnem zborniku *Jadranski koledar*, njegovo delo pa sta nadaljevali Magda Pavlič Maver in Ksenija Majovski, ki sta se odločili za posodobitev kriterijev popisa. Tako je njuna prva Bibliografija Slovencev v Italiji izšla v letnem zborniku *Jadranski koledar* 1983 in od takrat dalje izhaja neprekinjeno. Bibliografija upošteva monografske in serijske publikacije, katerih avtor je Slovenec iz Italije (ne glede na državo, v kateri je enota izšla), ki jih je založila slovenska založba v Italiji ali pa obravnavajo Slovence ali Slovenijo in so prav tako izšle v Italiji. Med monografije so vključeni tudi stenski koledarji, ki imajo tudi nekaj tiskanega besedila, kartografsko gradivo in glasbeni tiski, ki spadajo sicer med neknjižno gradivo. Upošteva se tudi separatne odtise in gradivo, ki je bilo razmnoženo kot tipkopi oz. računalniški izpis; to so npr. gledališki teksti iger, uprizorjenih v Slovenskem stalnem gledališču ali v ljubiteljskem narečnem Beneškem gledališču. Vstop v sistem COBISS je zelo olajšal pripravo bibliografije, ki nastaja na podlagi zapisov v lokalni bazi.

ZAKLJUČEK

Knjižnice že po svoji osnovni funkciji prispevajo k boljšemu poznavanju raznolike stvarnosti in s tem ustvarjajo priložnosti za odpravljanje predsodkov ter za spoštovanje različnosti. Kjer obstajajo, so knjižnice s slovenskim fondom seveda na razpolago vsem prebivalcem. Vsako sodelovanje med knjižnicami in programi za spodbujanje medkulturnega dialoga oziroma za spoznavanje drugih kultur in jezikov (v našem primeru slovenske skupnosti) pa zahtevajo ne le trdno politično voljo, ampak tudi kadrovsko in finančno razpoložljivost. Če manjka eden od teh pogojev, se lahko še tako dobra zamisel izjalovi. V prostoru, kjer dejansko obstaja neka latentna ali zgodovinsko pogojena konfliktnost med različnimi skupnostmi, je lahko knjižnica "nevtralni" prostor za srečanje in dialog. Hkrati pa je tudi kraj, v katerem se pripadnik manjšinske skupnosti počuti doma, istočasno pa je povezan z duhovnim bogastvom lastnega naroda.

Reference

- [1] Bufon, M. (1992). Prostorska opredeljenost in narodna pripadnost. Trst: Založništvo tržaškega tiska.
- [2] Bogatec, N. (2008). Slovensko šolstvo v Italiji. *Jadranski koledar* 2008, 2–16.
- [3] Škerlj, N. in O. Tavčar (2006). Slovenske šolske knjižnice v Italiji. *Šolska knjižnica*, 16 (3–4), 194–200.
- [4] Majovski, K. (2007). Narodna in študijska knjižnica 1947–2007. *Jadranski koledar* 2007, 148–157.
- [5] Majovski, K. (2005). Pregled domoznanske dejavnosti v Narodni in študijski knjižnici v Trstu. *Knjižnica*, 49 (3), 53–65.
- [6] Kolerič, A. in M. Pertot (1966). Bibliografija slovenskega tiska v Italiji med dvema vojnama. Trst: Narodna in študijska knjižnica.
- [7] Kolerič, A. in M. Pertot (1969). Bibliografija slovenskega tiska v Italiji od 1. V. 1945 do 31. XII. 1954. Trst: Narodna in študijska knjižnica.
- [8] Kolerič, A. in M. Pertot (1970). Bibliografija slovenskega tiska v Italiji od 1. I. 1955 do 31. XII. 1964. Trst: Narodna in študijska knjižnica.